

A könyv szerzői őszinte hálájukat fejezik ki valamennyi közreműködő könyvtár dolgozóinak. Az ő érdeklődő, alkotó segítségük nélkül ez a könyv nem jöhetett volna létre.

AZ OLVASÓK TANULMÁNYOZÁSÁNAK MŰLTJE A SZOVJETUNÓBAN^x

Az orosz irodalom klasszikusai tették meg Oroszországban az első lépéseket az olvasók tanulmányozása terén. Csernisevszkij 1859-1861-ben statisztikákat készített a Szovremennik előfizetőinek megoszlásáról; Dobroljubov megfigyeléseket végzett és tett közzé az egyszerű emberek olvasásáról. Tolsztoj az 50-es évek végétől kezdve könyveket olvasott fel és kölcsönzött a parasztnak, majd a Jasznaja Poljana c. folyóiratban közzölt program alapján tanítók révén gyűjtött adatokat az egyszerű emberről mint olvasóról.

A jobbágyrendszer elferdése után, a 60-as években országszerte nagy lendülettel indult meg a nép között a felvilágosító munka, s ezzel együtt a parasztnak, munkásoknak, kézműveseknek mint olvasóknak a tanulmányozása. Tanítók segítségével gyűjtött adatokat - beszélgetések, a felnőttek tanfolyamain írott dolgozatok elemzése alapján - Korf arról, milyen könyvekről mi a véleményük a parasztembereknek; ennek alapján állított össze 1883-ban népkönyvtári katalógust a falusi iskolák számára. Különös gonddal dolgozták ki az olvasók megfigyelésének módszereit Alcsevszkaja harkovi női vasárnapi iskolájában. Az ő módszerét alkalmazták Pétervárott, a szmolenszki esti vasárnapi iskolában is; ez az intézmény - amelyben Krupszkaja és sok más harcoss marxista értelmiségi is működött - 1883-tól a forradalomig nagy szerepet játszott a munkásság öntudatosításában. A narodnyik mozgalom terjedése során a vándor könyvtárosok tapasztalatai újabb forrásanyagot szolgáltatottak a népi olvasók vizsgálatához. Módszertani szempontból uttörő munkát végzett A.P. Micsurin, aki az általa alapított falusi iskolában és könyvtárban dolgozva ismerkedett a nép műveltségi színvonalával és igényeivel, majd házról házra járva mindenki elbeszélgetett a könyvekről, olvasásról, és feljegyezte, milyen sajtótermékek találhatók a pa-

^xBANK, B.V.: Iz Isztorij Izucsenija cšitalelja v SzSzsZR. = Szovetszkij cšitalel' 12-28. p. Bibl. 28. p. 74 tétel. - A tanulmány fordítása a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban F 3903 számon található.

rasztházakban; így kapott átfogó képet egy falu lakosságának a könyvhöz való viszonyáról. Más kutatók azután nagyobb területre kiterjedő felmérést is próbáltak szervezni ilyen módszerekkel. Rubakin elméleti munkássága mellett (lásd Könyvtári Figyelő 1968. 2/3. sz. 136-161. p.) az olvasásvizsgálatok szervezése, ennek a munkának népszerűsítése, a gyűjtött anyag tudományos feldolgozása terén is hatalmas munkát végzett; Tanulmányok az orosz olvasóközönségről c. műve¹ a forradalom előtti korban páratlanul gazdag feldolgozása e témának.

Lemim az olvasók tanulmányozását forradalmi munkásságának megkezdése óta igen fontosnak tartotta. Ismételten felhívta a pártszervezetek és a pártsajtó figyelmét annak tanulmányozására, hogyan terjed a marxista irodalom a munkások között, milyen benyomásokat keltettek bennük a különböző cikkek, tanulmányok. Az Iszkra, majd a Pravda, valamint a Proszvescsenie c. folyóirat külön felszólította olvasóit, közöljék, milyen természeti anyagot szeretnek olvasni.

Az Októberi Forradalom után Krupszkaja dolgozta ki az olvasók és érdeklődésük tanulmányozásának irányelveit. Az olvasók tanulmányozásának módszertana a könyvtárosképző tanfolyamok anyagában is helyet kapott. A Politikai Nevelési Főbizottság könyvtári osztálya 1925-ben külön bizottságot szervezett ennek a munkának az irányítására. A bizottság - az OK(b) P XIII. kongresszusán meghatározott irányelveknek megfelelően - elsősorban a parasztság olvasói érdeklődésének országos tanulmányozását szervezte meg. Külön vizsgálták - nyilvános felolvasások keretében - azt is, hogy mennyire értik meg a parasztok a könyveket; még kéziratban lévő, tervezett kiadványok használhatóságát is ellenőrizték ilyen formában. Egyéni kezdeményezés gyümölcse Toporov falusi tanító "Parasztok az írókról" című, először 1930-ban megjelent könyve;² ő rendszeresen olvasott föl a falusiaknak, s megbeszélte velük az olvasottakat.

A közművelődési könyvtárak munkájának a 20-as évek második felétől kezdve szerves része lett az olvasók tanulmányozása. Ez a munka azonban többnyire kérdőíves vizsgálatokra vagy a kartotékanyag elemzésére épült; az olvasókkal való rendszeres beszélgetésekre, véleményük elemzésé-

1 RUBAKIN, N.A.: Étjudi o ruszszkoj csitajucsej publikke. Szankt-Peterburg, 1895, 246 p.

2 TOPOROV, A.M.: Kreszt'jane o pisateljah. Izd 3-e, dop. i pere-rabot. Moszkva, Szovetszkaja Roszszlja, 1967. 447 p.

re inkább csak szakszervezeti (üzemi) és falusi könyvtárakban került sor, ahol a könyvtárosok hivatali munkájukon túl is közvetlen kapcsolatban állottak olvasóikkal. Ráadásul sok könyvtárban csak statisztikai adatgyűjtésnek tekintették ezt a feladatot. A központilag szervezett vizsgálatok ezzel szemben igyekeztek le is vonni az adatokból a könyvtári munka számára adódó tanulságokat.

A 30-as évek közepén ellanyhult az olvasók tanulmányozása. A legutóbbi tíz évben élénkült fel újra és vált a könyvtári munka nélkülözhetetlen elemévé.

A MUNKÁS ÉS A MÉRNÖK MINT OLVASÓ^x

Eleve feltételezve, hogy a munka tartalma, igényességének foka összefügg az olvasási igényekkel, a munkásokat az alábbi három csoportra osztva vizsgálták:

I. Automataberendezések javítását és szerelését végző, finom manuális munkára képzett munkások (szerelők, szerszámlakatosok stb.).

II. Gépesített munkát végző, gépkezelő munkások (esztergályosok, darusok stb.).

III. Futószalagon dolgozó, egyszerűbb manuális munkát végző munkások (kőművesek, hengerészek stb.).

A mérnökök és technikusok csoportosítása: I. vezetők, szervezők, II. tervezők, III. üzemmérnökök, IV. közigazdászok, tervezesek, normások.

700 munkásnak és 700 műszaki értelmiséginek kérdőívre adott válasza-
it, 300 munkásnak és 180 értelmiséginek a kölcsönzőlapját és olvasói jellem-
zését dolgozták fel, ezenkívül 200 olvasói önéletrajzot és 150 olvasónak kü-
lönöző témákról írott beszámolóját.

A legátfogóbb kérdés: olvasnak-e 1. műszaki, 2. ismeretterjesztő, 3. társadalmi-politikai irodalmat, 4. szépirodalmat, 5. művészeti tárgyú irodalmat. Egy kivételével valamennyi foglalkozási csoportban a megkérdezetteknek több mint a fele - vagy majdnem fele - mind az öt irodalmi kategóriát olvas-
sa; kevesebben vannak, akiket csak 4 vagy 3 kategória érdekel, s alig van-

^xSZMIRNOVA, Sz.M. - OSZIPOVA, I.P. - SZMIRNOVA, O.M.:
Csítatel'-rabocalj i csítatel'-lnzsener. = Szovetszkij csítatel', 29-115.
p. - A tanulmány fordítása a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban
F 3905 számon található.